

רבד הזהב

מתורת רבינו ראש הישיבה הגאון רבי ברוך דב דיסקין שליט"א

מתוך שיעורו השבועי בישיבת ארחות תורה • פרשת שמות תש"פ

ובמיתה בידי שמים יש חשבונות ובודקים אם עתיד לצאת ממנו איש שיתגייר.

וכעין זה ביאר בתינוקות שהרג אלישע, שצעקו לו "עלה קרח" וקיללם, ובאו דובים והרגום, וגם שם כתוב שראה שאין איש עתיד לצאת מהם, והביאור בזה כנ"ל דכיון שהיה מיתה בידי שמים, היה צריך לבדוק אם אין איש כשר שעתיד לצאת מהם.

מי שמך לאיש שר ושפט עלינו (ב.י. י"ד)

ביאר בזה הגרי"ז דיש רק ב' שמות להן להרוג, ב"ד ומלך, וזה מה שאמר לו "מי שמך לאיש שר ושפט עלינו", כלומר "שר" דהיינו מלך, ו"שופט" שזהו ב"ד.

אכן נודע הדבר (ש)

עיין בפירוש רש"י, והגרי"ז ביאר דמשה היה סבור שמה שלא מיחו כשהכהו אתמול, משום שלא ידעו למחות, אבל כשאמר לו עכשיו מי שמך ראה שיכולים למחות, והיינו אכן נודע הדבר שסובלים כלל ישראל משום שלא מוחים.

וימת מלך מצרים (ב.י. כ"ג)

פירש רש"י שנצטרע, ומה שלא פירש כפשוטו שמת, י"ל דהוקשה לרש"י למה מה שמת זה סיבה לויאנחו בני ישראל, והגר"א ביאר דהוקשה לרש"י דהא אין שלטון ביום המות, ולמה כתיב מלך, ולכן פירש שנצטרע.

ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי

מפני נגשיו (ג.י. ז')

הבית הלוי כתב דבני ישראל במצרים היו במ"ט שערי טומאה, אמנם הם עצמם כלל לא הרגישו בזה, [וכדאיתא במדרש לקח טוב, שהיו כדרך מת שאינו מרגיש את מכת האיזמל], וכל מה שצעקו זה היה רק מפני המכות שקיבלו מהנוגשים, וזהו מה שכתוב "ראה ראיתי את עני עמי" האמיתי, וגם "את צעקתם שמעתי מפני נוגשיו", שהם צועקים רק מפני נוגשיו, ואינם מכירים בצרתם הרוחנית, "כי ידעתי את מכאוביו", דרך הקב"ה ידע את מכאוביו הרוחניים.

ומשל לא' שהיה עשיר ונהפך עליו הגלגל והעני ואחר זמן שכח מכך שהיה עשיר ומי שמצטרע ע"ז הוא רק מי שזוכר את מצבו הקודם, [ונראה דזה מה שאומרים בתפילה "ראה בעינינו", דאנו באמת לא יודעים מהו "ענינו", ומבקשים מהקב"ה שיודע את "ענינו" שיראה בעינינו].

ולא ביד חזקה (ש)

במשך חכמה ביאר ע"פ דברי הרמב"ם (פ"ב מגירושין הל"ב) גבי כופין אותנו עד שיאמר רוצה אני, דבאמת כל אחד מישראל רצונו לעבוד את ה', אלא שהיצר הרע מעכב ממנו, וע"י שמכים אותו נכפה יצרו הרע, וממילא מתגלה רצונו לעשות טוב. אמנם למצרים היה רצון רע, [וכדחזינן בע"ז (דף ג.) שלעתיד לבוא הקב"ה יתן לאומות העולם מצות סוכה, והקב"ה יוציא חמה מנרתיקה ומיד יבעטו בה ויצאו, ומכך שהם יבעטו חזינן דאין להם כלל רצון לעבוד את ה', דאם היה להם רצון ורק יש להם יצר הרע היה להם לצאת בלי לבעט], וזהו שאמר הכתוב כאן "ולא יצר לכם מלך מצרים להלוך ולא ביד חזקה", דגם אחרי שיקבל מכות, ג"כ לא יתן אתכם להלוך, דאין לו כלל רצון לעבוד את ה'.

ויהי לנחש וינס משה מפניו (ד.י. ג')

הא דמשה פחד מהנחש, כתב הרמב"ן דפחד שיענש מפני הלשון הרע שאמר והן לא יאמינו לי, והגר"ש שבדרון זצ"ל ביאר באופן אחר, דבאמת מנחש רגיל לא היה מפחד, דהא הקב"ה אמר לנח "ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית השדה ועוף השמים", אבל הנחש הזה לא היה תולדה מהנחש שהיה בזמן אדם הראשון, ולכן משה פחד ממנו.

כי כבד פה וכבד לשון אנכי (ד.י. י')

פירש רש"י בכבידות אני מדבר. וביאר הגרי"ז דמשה אמר לקב"ה דאחד מן התנאים שצריך כדי להיות נביא, הוא לשון לימודים, ואני הרי "כבד פה וכבד לשון", וע"ז אמר לו הקב"ה "ואנוכי אהיה עם פיך", דאינך נביא ככל הנביאים, אלא שכינה מדברת מתוך גרונו.

ואלה שמות (א.י. א')

בראשונים עמדו על הלשון "ואלה" דמשמע דזה המשך לחומש בראשית, וכתב באבן עזרא דקאי על מה שכתוב בסוף פרשת ויחי (נ.) כ"ד "וירא יוסף לאפרים בני שלשים", וע"ז אמר דגם בני ישראל בתחילה היו מעט, ואח"כ פרו ורבו, וברמב"ן פירש דקאי על מה שכתוב בפרשת ויגש (מ"ו. ז') "וכל זרעו הביא איתו מצרימה, ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", ועיין עוד בבעל הטורים.

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (ש)

הא דלא כתוב אשר באו, מבארים דבני ישראל היו תמיד במצב של "הבאים", והיינו שתמיד הרגישו עצמם שאין זה מקומם במצרים, והאדמו"ר מסאטמר זצ"ל אמר שזה מרומז בפסוק בתחילת ההפטרה, "הבאים ירש יעקב יציץ ופרח ישראל", בזכות שבני ישראל במצרים תמיד היו במצב של "הבאים" ולא נתערבו בהם, לכן יציץ ופרח ישראל.

ויקם מלך חדש על מצרים (א.י. ח')

פירש רש"י רב ושמואל חד אמר חדש ממש, וחד אמר שנתחדשו גזירותיו ע"כ. ובגמ' בעירובין (דף נג.) מבואר הטעם דמ"ד שנתחדשו גזירותיו, ולא פירש כפשוטו "חדש ממש", משום שאם היה חדש ממש היה לו לומר וימת וימלך, ואולי יש להוסיף דזהו הטעם שכתוב חדש ולא מלך אחר.

ואיתא (שמו"ר א. ח.) דכיון שהפרו ברית מילה לכן נתחדשו גזירותיו, וכתב הבית הלוי דא"י עונש לבני ישראל, אלא דתמיד צריך שיהא מרחק בין ישראל לעמים, והקב"ה מכניס שנה בלב העמים על ישראל כדי שיפסק הקירוב, [ויודע הפתגם שאם ישראל לא עושים קידוש הגויים עושים הבדלה], וכן מובא בשם הגר"א וסרמן זצ"ל שיש מרחק מסויים בין ישראל לעמים, וכמה שהיהודים מתקרבים יותר לגויים כך הגויים שונאים יותר את ישראל, וכיון שהפרו ברית מילה שהוא המפריד בין ישראל לעמים, לכך נתחדשו גזירותיו.

ויעש להם בתים (ש)

פירש רש"י בתי כהונה ולוויה ובתי מלכות. מובא בשם הגרי"ד זצ"ל דהנה באמת בשביל להשאיר קיום בעם ישראל לא היו זקוקות לעבור על גזירת פרעה, דהרי הגזירה היתה רק על הבנים, וא"כ הבנות היו נשאות למצרים, ועכו"ם הבא על בת ישראל הולד ישראל, אלא דהיו יראות על היחוס שהוא אחר האב, דהולדות לא יהיו כהנים ולויים, וכן לא יהיו ראויים למלכות, וזהו "ויעש להם בתים" מדה כנגד מדה שהם שמרו על היחוס.

וע"פ זה יובן מה שאומרים בהגדה צא ולמד מה ביקש לבן שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ולבן בקש לעקור את הכל, וצ"ב וכי בא לומר בשבח פרעה, וביאר הגר"ח דבא לומר גרעותא דפרעה, דלבן ביקש לעקור את הכל, וזה הרי א"א כיון שיש הבטחה שבני ישראל לא יכלו, אבל פרעה רצה להרוג רק את הזכרים שישאר ישראל, אבל לא ישאר קדושת ישראל.

ויצו פרעה לכל עמו (א.י. כ"ב)

פירש רש"י אף עליהם גזר, יום שנולד משה אמרו לו איצטגנינו היום נולד מושיען ואין אנו יודעים אם ממצרים אם מישראל ורואין אנו שסופו ללקות במים. וביארו הגור אריה והכלי יקר דכיון שמשה גדל בבית פרעה, לא יכלו לדעת במזלות בבירור אם הוא ישראל או מצרי, ולכן הוצרכו לגזור להרוג גם את המצרים.

ולא יכלה עוד הצפינו (ב.י. ג')

פירש רש"י שמנו לה המצריים מיום שהחזירה והיא ילדתו לששה חודשים ויום אחד. והיינו שזה היה טעותם של המצרים, וצ"ע בדברי רש"י מהא דאיתא בסוטה (דף יב.) דנתעברה בנישואין הראשונים והמצרים חישבו מיום שהחזירה, ועיין מהרש"א.

וירא כי אין איש (ב.י. י"ב)

פירש רש"י שאין איש שעתיד לצאת ממנו שיתגייר. וצ"ב דמאי נפק"מ אם עתיד לצאת ממנו איש שיתגייר, הרי הוא חייב מיתה, [והיכן מצאנו אצל אדם שחייב מיתה שיבדוק בתולדותיו], וביאר הגרי"ז דגוי שהורג ישראל חייב מיתה בידי שמים, ולכן משה הרגו בשם המפורש,

ופירש רש"י דתן ואבירם חיים היו אלא שירדו מנכסיהם והעני חשוב כמת, ובשם הגר"א מובא דההכרח לזה דאם מתו היינו כפשוטו הו"ל למימר אשר בקשו את נפשך, ומהא דכתוב המבקשים משמע שהם חיים ועדיין מבקשים.

בגמ' במגילה (דף טו. טז.) מובא ששינו לתלמי המלך מ"חמור" ל"נושא בני אדם", שלא יאמר וכי לא הביאו למשה סוס לרכוב, ועוד שינו גם בפסוק "לא חמור אחד מהם נשאתי" (במדבר ט"ז. ט"ח), וצ"ב מ"ט שינו לו גם את זה, [ועיין ברש"י שם], ושמעתי מחכ"א לבאר, דבמדרש (במדבר י"ח. י"י) פירש דמשה אמר דאפילו החמור שהיה לו במצרים לא לקחתי, ומעתה מבואר דכיון ששינו כאן הוכרחו לשנות גם שם.

כתב המשך חכמה דהטעם שבני ישראל נקראו בכורי, לפי שעשו את הקב"ה לאב, דהיינו דכמו שכל בכור מקבל פי שנים משום דע"י שנולד לאביו נהפך אביו לאב, הי"נ בני ישראל, ואחי הגר"א שליט"א ציין שכן מפורש בתהילים (פ"ט. כ"ז כ"ח) "הוא יקראני אבי אתה, קלי וצור ישועתי, אף אני בכור אתנחמו".

מקשים דהא אסור לנשק במקום קדוש, ובספורנו כתב "כמנשק דבר קדוש", והיינו דלנשק דבר קדוש מותר גם במקום קדוש, אמנם הגר"מ פינשטיין צ"ל מחדש דהאיסור לנשק במקום קדוש הוא דוקא בשעת התפילה, וממילא לא קשה מידי.

משא רבינו ראש הישיבה שליט"א

במעמד סיום הש"ס של "רשת הכוללים - ארחות תורה" בארה"ק

במלאת י"ב חודש למרת גיטל דבורה בת ר' ישראל יצחק ע"ה אמו של הר"ר יעקב וירז'בינסקי הי"ו מנכ"ל מוסדות ארחות תורה

יומא טבא לרבנן בסיום הש"ס, השבוע הזה זה זמן של שמחת התורה איפה שהולכים בכל מקום בעולם רואים יהודים הן ציבור הן יחידים ששמחים לגומרה של תורה, ומסתבר שזמן כזה זה זמן של השפעה של תורה שאפשר הרבה לזכות בזמן הזה, מלבד השמחה כאן של שמחת התורה זה שמחה מיוחדת הזורעים בדמעה ברנה יקצורו והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאד, להיות בכינוס של התלמידים משנים רבות, כינוס שמתכנסים ביחד לכבודה של תורה להתחזק ולהמשיך הלאה, המטרה של הכינוס זה כבוד התורה ולהתחזק בתורה.

מעבר לזה יש לנו את ההזדמנות להביע את הכרת הטוב לר' יעקב הי"ו שא"א להבין בכלל איך אפשר לעמוד בקשיים שישנם כיום וכל יום יותר קשיים מחבירו. ככל שיש יותר תורה וככל שמתרבים התלמידים הקשיים גודלים יחד עם זה, יש לנו את ההזדמנות בשעה זו להביע את הכרת הטוב בזה שעומדים עכשיו ביום היארצייט ולמדו כולם לע"נ של אמו ע"ה, זה המעט מן המעט שאפשר לעשות, וזה זכות בשבילנו.

כתוב בגמרא ברכות ד: חכמים עשו סייג לדבריהם כדי שלא יהיה אדם בא מן השדה בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעה ואשתה קימעה ואישן קימעה ואח"כ אקרא ק"ש ואתפלל וחוטפתו שינה ונמצא ישן כל הלילה, יש פה דיוק בגמרא, הרי לכאורה עיקר החשש שהוא מבטל קריאת שמע, ובגמרא כתוב את הביטוי ונמצא ישן כל הלילה, יש כאן ענין שאדם לא יהיה במצב של ישן כל הלילה, אלא מה יעשה, אדם בא מן השדה בערב נכנס לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה וקורא קריאת שמע ומתפלל.

ב"ה אפשר לומר על כל אלו שלמדו בישיבות של ארחות תורה, שמקיימים דברי הגמ' כפשוטו אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה, כל התורה שינקו בישיבה, ממשיכים את זה הלאה, במסגרת הכוללי ערב בכל מקום איפה שיש קיבוץ של בני תורה, יש שמה בני עליה של הישיבה שיושבים ולומדים בלילה והקול נשמע בכל המקומות, שומעים בכל מקום את ההשפעה העצומה שזה משפיע איפה שיש כולל של ארחות תורה, כל מקום מציינים את זה שזה לא דבר רגיל אלא לימוד בשעות לא שעות, בדיבוק חברים, בעמל וביגיעה, וזה המכוון שאם רגיל לקרות קורא ואם רגיל לשנות שונה, כמו שחז"ל תיקנו וכמו שכתוב ברמב"ם שלא יאבד אחת מלילותיו, אין לך דבר גדול מזה, יש מקומות שלומדים מסכתות בעיון, ויש מקומות שלומדים את הש"ס, ב"ה.

ידוע מה שאומרים, איתא בגמ': אמר אביי כי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתא עבידנא יומא טבא לרבנן, שמעתי פעם ממרן הרב ואזנר זצוק"ל למה כתוב כי חזינא צורבא מרבנן, ואם הוא לא צורבא מרבנן לא צריך לשמוח, זה ג"כ שמחה גדולה, הוא אמר בדרך מליצה מי שלא צורבא מרבנן שגומר מסכתא זה לא כ"כ ענין, אבל צורבא מרבנן שלומד בעיון והוא גמר מסכתא זה שמחה גדולה, אנחנו יודעים שכל אלו שפה הם צורבא מרבנן שלמדו את המסכתא כמו שצריך ללמוד, לא סתם מקופיא, אלא באמת לומדים להבין כל דבר, והיומא טבא לרבנן הוא כמו שכתוב בגמרא.

עוד צריך להבין למה אביי אמר את זה, כתוב ברש"י שאביי היה הראש ישיבה, מה הכונה בזה שהוא היה הראש ישיבה ולכן הוא עשה את היומא טבא לרבנן, לא הכונה מפני שהיה ראש ישיבה היה לו את האמצעים לעשות, אלא הפשט הוא שאם צורבא מרבנן שלים מסכתא זה שמחה של הישיבה, וממילא מי צריך לעשות את היומא טבא לרבנן, הישיבה צריכה לעשות את זה, ולכך אביי אמר עבידנא יומא טבא לרבנן, זה בעצם שמחה של הישיבות שעושים יומא טבא לרבנן ובזה מרגישים את המשך השפעת הישיבה ללא הפסק.

א"א שלא להזכיר את מרן ראש הישיבה רבינו אהרן יהודה לייב בן רבי נח צבי זצוק"ל שזכינו כולנו הרבה שנים, כל מה שיש כאן ומה שקיבלנו הכל היה ממנו בהשפעתו הן במישרין והן בעקיפין, כל הפירות שאנחנו רואים זה בעיקר מההשפעה שהיתה לו, וגם לאחר מאה ועשרים ההשפעה ממשיכה מרגישים את הרוח שהוא החדיר בישיבה, מקווים הלאה ומתפללים שנמשיך הלאה, ירבה גבולנו בתלמידים, הגונים בני עליה, מודים על העבר ומתפללים על העתיד, וכמו שאמרו איזהו בן עולם הבא כל הסומך גאולה לתפילה של ערבית, גאולה מודים על העבר ומבקשים בתפילה על העתיד.

הקב"ה יעזור שכולם יעלו בתורה וימשיכו לעמול בתורה בלי טירדות ובלי הפרעות, ור' יעקב יהיה לו בעזה"י את האפשרויות להמשיך הלאה להגדיל ולהרחיב את כל מקומות התורה האלה, אפשר לומר שכל מקומות התורה שייסד מרן זצוק"ל שינו את עולם התורה בכל מקום שהוא, הקב"ה יתן את הכוחות והאפשרויות להמשיך הלאה, ונזכה כולנו אנחנו וצאצאינו להיות לומדי תורתך ועוסקי תורתך לשמה בעז"ה, אמן.